

Qeyri-neft sektorunun inkişafı üçün geniş imkanlar var

Azərbaycanın malik olduğu təbii sərvətlər böyük perspektivlər vəd edir

2008-ci ildən sonrakı dövr daha çox dünyada iqtisadi-siyasi böhranın dərinləşməsi ilə yadda qaldı. Avropanı lərzəyə salan, hələ də həlli tapılmayan qaçqın-miqrant məsələsi, yaşadığımız regionda baş verən hadisələr, Türkiyə-Rusiya, İran-Səudiyyə Ərəbistanı münasibətlərindəki gərginlikləri də həmin iqtisadi-siyasi böhranın nəticələri kimi dəyərləndirmək olar.

Bu böhran dünya ölkələrini bürüsə də, Prezident İlham Əliyev uzaqgörən siyasəti ölkəmizi uzun müddət sarsıntılardan qoruya bildi. Nəticədə böyük iqtisadi layihələr həyata keçirildi, sosial sahədə mühüm addımlar atıldı. Bu siyasətin nəticəsidir ki, son illər ÜDM-in qeyri-neft sektorundakı çəkisi 70 faizə qədər yüksəlib. 2015-ci il "Kənd təsərrüfatı ili" elan olunub və nəticədə 6,6 faiz artım əldə edilib. Keçən il iqtisadiyyata 20 milyard manat dəyərində investisiya yatırılıb, mühüm qaz layihələri icra edilib, Avropa ölkələrinin qazla təchizatını xeyli yaxşılaşdıracaq TANAP layihəsinin əsası qoyulub.

Prezident İlham Əliyev son müşavirələrdə 2016-cı il üçün qarşıya qoyduğu vəzifələrdən danışarkən bu ili islahatlar ili adlandırır və artıq bu istiqamətdə mühüm addımlar atılmaqdadır. Müxtəlif təbəqələrdən olan insanlara, aztəminatlı ailələrə, eləcə də məcburi köçkün və qaçqınlara verilən müavinətlərin artırılması sosial sahədə dövlətin nəzərdə tutduğu prioritet istiqamətlərdəndir.

Azərbaycanda sürətli iqtisadi inkişafda neft sektorunun rolu aparıcı olsa da, son illər qeyri-neft sektoru ümumi iqtisadi artımda önə çıxmaqdadır. Rəsmi statistika və makroiqtisadi göstəricilərə əsasən, son illər ölkədə qeyri-neft sektorunda özünü göstərən artım xeyli çoxalıb və bu da neft gəlirlərinin iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinə hesablanan xərclənmə strategiyasının özünü doğrultduğunu sübut edir. Azərbaycan bu resurslardan əldə etdiyi gəlirlər hesabına iqtisadiyyatının digər sahələrini uğurla şaxələndirə və onun neftdən asılılığını minimuma endirə bilər. Bu strategiya nəticəsində ölkədə tikinti, turizm, kənd təsərrüfatı, nəqliyyat, informasiya və kommunikasiya texnologiyaları sektorlarında davamlı artım tendensiyası hökm sürməkdədir. Bir faktı da qeyd edək ki, son dövrlər ölkədə yaradılan 1 milyondan yuxarı iş yerinin böyük hissəsi məhz qeyri-neft sektorunda özünü göstərir. Kənd təsərrüfatı, turizm, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, emal sənayesi Azərbaycanda qeyri-neft sektorunun inkişafında əsas prioritet sahələr hesab edilir. Beynəlxalq maliyyə institutları bu sahələr arasında kənd təsərrüfatı və turizmin əhəmiyyətini xüsusi qeyd edirlər. Belə ki, ölkənin məşğul əhəlisinin böyük bir hissəsi məhz kənd təsərrüfatında çalışır. Bu səbəbdən ölkədə kənd təsərrüfatının inkişafına yönələn ardıcıl dövlət proqramları, islahatlar və yeni texnologiyaların cəlb edilməsi prosesi həyata keçirilməkdədir.

Beynəlxalq və yerli ekspertlərin hesablamalarına görə, ölkənin turizm imkanlarından tam istifadə qeyri-neft sektorunun ÜDM-də payının artımına gətirib çıxaraçaq. Belə ki, Azərbaycanın zəngin turizm potensialına malik olması və ölkədə turizm infrastrukturunun son illər sürətli inkişafı

qeyri-neft sektorunun bu istiqaməti üzrə ölkəyə böyük gəlirlər vəd edir.

Hazırda Azərbaycanda istehsal edilən qeyri-neft məhsulları, o cümlədən elektrik maşınları və avadanlıqları, onların hissələri, kimya sənayesi məhsulları, tikinti materialları, hazır toxuculuq məmulatları və s. müxtəlif ölkələrə ixrac edilir. İqtisadiyyatın şaxələndirilməsi və qeyri-neft sektorunun inkişafına zəmin yaratmaq üçün kiçik və orta sahibkarlığın dəstəklənməsinə, bu fəaliyyətlə məşğul olanlara güzəştli dövlət kreditlərinin ayrılmasına, kənd təsərrüfatına subsidiyaların yönəldilməsinə, ölkə boyu nəqliyyat-kommunikasiya infrastrukturunun yenidən qurulmasına milyardlarla dollar vəsait xərclənib. Bu xərcləmələr çox keçmədən öz bəhrəsini verməyə başlayıb və iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunda böyük canlanmaya səbəb olub.

Hazırda Azərbaycanda kənd təsərrüfatı, turizm, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, emal sənayesi qeyri-neft sektorunun inkişafında əsas prioritet sahələrdir.

Böyük və Kiçik Qafqaz dağ sistemlərinin şərq hissəsini əhatə edən Azərbaycan Respublikasının ərazisində mürəkkəb geoloji quruluşu, müxtəlif və rəngarəng faydalı qazıntıların olması ilə də fərqlənir. Azərbaycan filiz və qeyri-filiz yataqlarının müxtəlifliyi və zənginliyinə görə Qafqazda önəmli yer tutur. Azərbaycan Respublikasının ərazisi bir sıra filiz, qeyri-filiz, yanacaq faydalı qazıntıları ilə olduqca zəngindir. Bunların içərisində enerji daşıyıcılarından neft və qaz, filizlərdən də-mir, xrom, qızıl, mis, sink, qurğuşun, kobalt, molibden, qeyri-filizlərdən əlvan və bəzək daşları, alunit, kükürd kolçedanı, daş duz, dolomit, fosforit və s. geniş yayılmışdır. Azərbaycanın əsas filiz yataqları Kiçik Qafqaz və Böyük Qafqaz ərazilərində və Naxçıvan MR-in dağlıq ərazisində yerləşir. Kiçik Qafqaz dağları çoxdan «Azərbaycan Uralı» adı ilə məşhurdur. Burada bir çox filiz və qeyri-filiz faydalı qazıntı yataqları aşkar edilmiş, öyrənilmiş və onların bir çoxu müxtəlif vaxtlarda istismara verilmişdir.

Bu gün Azərbaycan Respublikasının mineral-xammal bazasının mövcud vəziyyəti və perspektivləri burada dağ-mədən sənayesinin inkişaf etdirilməsinə, ölkənin dağ-mədən sənaye məhsulları və xammalla təminatı, həmçinin dünya bazarına ixracat üçün geniş imkanlar yaradır. Hazırda

Azərbaycanın mövcud imkanları onu yüksək dərəcədə inkişaf etmiş dağ-mədən sənayesinə malik olan bir ölkəyə çevirməyə imkan verir. Bütün bu məsələlər Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin diqqət mərkəzindədir və bu istiqamətdə dövlət başçısının 23 aprel 2013-cü il tarixli «Azərbaycan Polad İstehsalı Kompleksi» QSC-nin, 08 may 2014-cü il tarixli «Milli Nüvə Tədqiqatları Mərkəzi» QSC-nin və 11 fevral 2015-ci il tarixli «AzərGold» QSC-nin yaradılması haqqında sərəncamları olduqca tədqirəlayiqdir.

Yeri gəlmişkən, qeyd etməliyik ki, təbii sərvətlərimizdən iqtisadi potensialımızı artırmaq naminə istifadə etmək haqqında düşünürüksə, zəngin təbii sərvətləri ilə seçilən və hazırda erməni işğalı altında olan ərazilərimizin işğaldan azad olunması istiqamətində səylərimizi də artırmalıyıq. İşğal altındakı ərazilərimiz zəngin çoxçeşidli təbii sərvətlərə, o cümlədən müxtəlif formasiyalarda təşəkkül tapmış bir çox filiz və qeyri-filiz faydalı qazıntı yataqlarına malik olan Kiçik Qafqaz

meqaantiklinoriumunun cənub-şərq hissəsini əhatə edir. Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş ərazi-lərimizdə ehtiyatları təsdiq olunmuş 163 müxtəlif növ faydalı qazıntı yatağı, o cümlədən, 5 qızıl, 7 civə, 2 mis, 1 qurğuşun və sink, 1 daşkömür, 6 gəc, 4 vermikulit, 1 soda istehsalı üçün xammal, 12 əlvan və bəzək daşları (obsidian, mermərlənmiş oniks, yəşəm və s.), 10 mişar daşı, 21 üzülük daşı, 9 gil, 20 sement xammalı, 8 müxtəlif növ tikinti daşları, 6 əhəng xammalı, 10 qum-çınqıl, 4 tikinti qumu, 1 perlit, 8 pemza-vulkan külü, 16 yeraltı şirin su və 11 mineral su yatağı mövcuddur. Ermənistan və havadarlarının tarixən Azərbaycan torpaqlarına göz dikməsinin əsas səbəblərindən biri də bu ərazilərin təbii sərvətlərlə, o cümlədən qızıl yataqları ilə zəngin olmasıdır. Hələ 1920-ci il-də geniş təbii sərvətlərə malik olan Zəngəzur quberniyasının ilhaq edilməsi də bunun nəticəsidir. Zəngəzur əyalətində münbit torpaqlar, sıx meşələr, qiymətli mineral su və yeraltı şirin su yataqları ilə yanaşı, bu gün də istismar edilən nəhəng Qafan, Qacaran mis-molibden və Liçgıvaz - Tey qızıl yataqları vardır.

Respublikamız hazırda 163 müxtəlif növ faydalı qazıntı yatağı, 247 352 hektar meşə sahələri, o cümlədən 13197,5 hektar qiymətli meşə sahələri, 152 ədəd təbiət abidəsi və 5 ədəd geoloji-paleontolo-

Xan Hüseyin Kazımlı,
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı, Avrasiya Qiymətləndiricilər Birlikləri Assosiasiyası İdarə Heyətinin sədri, professor

loji obyektədən, bütövlükdə kənd təsərrüfatına yararlı ərazilərdən, 120 min hektar torpaq sahəsinin suvarılması üçün layihələndirilmiş, vaxtilə 7 rayonun 79 000 hektar əkin sahəsinin suvarıldığı və ildə 125 milyon kilovat/saat elektrik enerjisi verən, ümumi su tutumu 560 milyon m3 olan Sərsəng və digər kiçik su anbarlarından, hər cür avadanlıqlarla təchiz edilmiş 17 hidroloji məntəqədən istifadədən məhrumdur. Əvəzində isə ermənilərin istifadə etdikləri əkinlərdən başqa bütün əkin sahələrinin və 2006-cı ildən etibarən davamlı olaraq onların törətdiyi yanğınlar nəticəsində 110 min hektardan çox münbit torpaqların məhv edilməsi, Ermənistan ərazisindən gələn çaylar vasitəsilə Araxın çirkləndirilməsi, yağıntı və yeraltı suların hesabına qidalanan 7 relikt gölün güclü antropogen təsirlərə məruz qalması, Sərsəng su anbarında ermənilərin suya ehtiyacımız olduğu vaxtda bəndi bağlamaqla və lazımsız vaxtlarda suyu açıb buraxmaqla torpaqlarımıza ciddi ziyan vurması və keçən 22 il müddətində təmir edilməməsi ucbatından Azərbaycanın 400.000 nəfərlik əhalisi olan böyük bölgəsinin ciddi təhlükə altında qalması, geoloji-paleontoloji obyekt sayılan Azıx və Tağlar, Xan mağarası, Qaxal və «Divlər sarayı» mağaralarından silah-sursat anbarı və yaxud da tariximizin saxtalaşdırılması üçün tədqiqat obyektləri kimi istifadə olunması faktı çevrilib. Bununla yanaşı, xüsusi əhəmiyyətli meşələrimiz, 2 Dövlət qoruğu, 4 yasaqlıq, yaşı 120 ildən 2000 ilədək olan 152 ədəd pasportlaşdırılmış ağacın ermənilər tərəfindən məhv edilməsi və ağac emalı səxlərində emal edilərək xarici ölkələrə satılması, maneəsiz ovlamalar və amansız münasibət nəticəsində bütün fauna aləminin, xüsusilə də Azərbaycan Respublikasının «Qırmızı Kitabı» na düşmüş növlərin nəslinin kəsilməsi, Metsa-mor AES-in bütövlükdə regionun ekologiyasını zəhərləyən infraquruluşa çevrilməsi, gündəlik təqribən 9 milyon kVt/saat enerji hasil edən bu stansiyanın nüvə tullantılarının basdırılması üçün Ermənistanda anbarın olmaması və həmin tullantıların işğal olunmuş Azərbaycan torpaqlarında adı tullantı şəklində basdırılması və s. kimi olduqca acınacaqlı hallar meydana çıxmışdır. Ermənilər 1990-cı illərin sonlarına qədər işğal edilmiş ərazilərdə azərbaycanlı əhaliyə aid mülkiyyəti, evləri, digər maddi sərvətləri talan edib satmaqla və meşələrimizi qıraraq məhv etməklə dolandırılarsa, 1990-cı illərin sonlarına doğru bu talançılığın digər istiqaməti – faydalı qazıntı yataqlarının qəddarlıqla talanması geniş vüsət almışdır. Belə ki, 1997-ci ildən işğal altında olan ərazilərimizdəki təbii mineral-xammal ehtiyatlarımızın rəsmi talanına başlanılmışdır.

Bir sözlə, Azərbaycanın bütün növlərdən olan faydalı qazıntıları Ermənistanın vasitəçiliyi ilə xarici şirkətlər tərəfindən talan edilərək ərazidən çıxarılır. Ümid edirik ki, torpaqlarımız tezliklə işğaldan azad ediləcək və ölkəmizin inkişafında daha mühüm uğurlar qazanılacaqdır.